

ANADOLU’NUN DAR BİR YÖRESİNDEN ÖRNEK TOPLAMIŞ OLAN BİTKİ TOPLAYICILARI

Asuman Baytop*

Anadolu’dan oluşturdukları zengin bitki koleksiyonları ile Edinburgh’da gerçekleştirilen Flora of Turkey projesine büyük yardımlarda bulunmuş olan bitki toplayıcıları (Baytop 2010) yanında, Anadolu’nun yalnızca bir yöresinden topladıkları bitki örnekleriyle adı geçen projeye kendi çapında katkıda bulunmuş olan toplayıcıları da tanımamız gerekmektedir. Bunların sayısı az değildir. Adlarını *Flora of Turkey*’i tarayarak veya bu eserin ikinci cildinin ön kısmında yayımlanmış olan “Botanical collections since 1888” adlı makaleden (Cullen et al. 1967) temin etmek kabildir. Bir kısmı hakkında daha evvelce çalışma yapılmıştır (Baytop 2010, Baytop 2011). Burada, bu tip yöresel toplayıcılardan birkaçı daha tanıtılmıştır.

Ali Rıza Ertem ve Ivan Vladimirovič Palibin

Ali Rıza Ertem (1887–1964), ziraatçidir. İstanbul’da Halkalı Yüksek Ziraat Mektebi’nde Nebatat ve Emraz-ı Nebatiye muallimi iken, 1918 sonbaharında I.V.Palibin ile birlikte Zonguldak yöresinden bitki örneği toplamıştır.

Her iki toplayıcı hakkında aşağıda derlediğim bilgileri, Prof. Dr. Turhan Baytop’un (1920–2002) arşivinden temin etmiş bulunuyorum. Ali Rıza Ertem, 1887 yılında Mersin’de doğdu. Yükseköğrenimini Paris’te, Institut Agronomique’te gördükten sonra, İstanbul’da Halkalı Yüksek Ziraat Mektebi’nde Botanik ve Bitki Hastalıkları hocası oldu. Uzun bir süre Tarım Bakanlığı Tarım Genel Müdürü olarak çalıştıktan sonra, yedi dönem Mardin milletvekilliği yaptı. 16 Mayıs 1964’te vefat etti. Ivan Vladimirovič Palibin, Leningrad Botanik Bahçesi direktörü idi (T. Baytop arşivi). Fransızca yayınlarında, adını J.W. Palibine şeklinde yazmıştır (T. Baytop Arşivi).

Flora of Turkey’deki (1965–2000) kayıtlarda, iki toplayıcının adı, Ali Rıza Bey et Palibin şeklinde birlikte yazılıdır. Bu eserde, birlikte topladıkları Zonguldak örneklerinin sayısı ancak 20 kadardır. Örnek kayıtlarının hepsi numarasızdır. Bu nedenle, onların Zonguldak koleksiyonlarındaki örnek sayısı hakkında bir tahmin yürütmek imkanı olamamıştır. Tarih taşıyan örnek kayıtlarına göre, toplama 30 Eylül – 31 Ekim 1918 tarihleri arasında yapılmıştır. Koleksiyonlarında bir tipörnek yoktur. Örneklerin hangi herbaryumda veya herbaryumlarda saklı bulunduğunu *Flora of Turkey*’den öğrenmek mümkün

* Prof.Dr., İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi.

değildir. Ancak Palibin'in koleksiyonunun LE'de (Leningrad) bulunduğu bilinmektedir (Vegter 1983, s.638; Holmgren 1990, s.333).

Ali Rıza Bey ve I.V.Palibin, birlikte yaptıkları Zonguldak botanik gezisinin sonuçlarını, 1920 tarihli müşterek bir yayında açıklamışlardır: "Excursion botanique dans les environs de Zonguldak (Asie Mineure)", *Moniteur Jard.Bot. Tiflis 1:15*. Ali Rıza Bey, Halkalı Ziraat Mektebi'nde görevli iken, *Halkalı Ziraat Mekteb-i Alisi Mecmuası* adlı derginin ilk 6 sayısında (Nisan 1917 – Temmuz 1918), 9 makale yayımlamıştır. Konuları bitki hastalıkları, çürümelere, yılan yastığı, Bursa çayları ile ilgilidir (Kadıoğlu, 2002). Diğer bir yayını da, 1340/1924 tarihli "Şimalişarki Anadolu ve Kafkasya'da tetkikat-ı ziraiye" adlı yayınıdır. A.R.Ertem'in Rize ve Artvin'de çay bitkisinin yetiştirilmesinde ve yörede çay üretilmesinde gayretli çalışmaları vardır.

Josef Andrasovszky

Josef Andrasovszky (1889–1943), Macar botanisttir. 1911'de Anadolu'ya gelmiş, İç Anadolu'nun Güney kesiminde, B4, C4 ve C5 Konya yöresi steplerinden bitki örnekleri toplamış ve bu konuda yayın yapmıştır.

J. Andrasovszky'nin Türkiye bitkileri koleksiyonu hakkında bir fikir elde etmek için, P.H.Davis'in *Flora of Turkey* adlı eserinin içinde yer alan örnek kayıtlarını gözden geçirdim. Bu eserin 9 cildi (1965–1985) içinde onun 100 örneğine rastladım. Örneklerin büyük çoğunluğu, 95 kadarı, B4, C4, C5 Konya ilinden toplanmıştır. Konya örnekleri dışında, dört örnek B4 Ankara (vol.5:166; vol.6:764; vol.7:548 ve 646) ve bir örnek (vol.6:783) B6 Samsun kökenlidir. İki Ankara örneği (vol.7:548 ve 646) dışında, örneklerin hepsi numaralıdır. En düşük örnek numarası 5 (vol.8:557), en yüksek örnek numarası 932'dir (vol.4:234). En yüksek numaraya dayanarak, Andrasovszky'nin Anadolu'dan 1000'e yakın örnek toplamış olduğunu söyleyebiliriz. Konya örneklerinin ancak ikisinde tarih vardır: 17.v.1911 (vol.3:217) ve 14.vii.1911 (vol.4:453). Diğerlerinin hepsi tarihsizdir. Tarihli bu iki örnek kaydı, Andrasovszky'nin 1911 yılının ilkbahar ve yaz aylarında Anadolu'da bulunduğunu kanıtlamaktadır. Lanjouw et Stafleu de (1954, s.37), Andrasovszky'nin Anadolu koleksiyonunun 1911 tarihli olduğunu kaydetmiştir. Andrasovszky'nin 1912 tarihli ve *Vorläufige Bericht über der im Jahre 1911 in den Steppen Kleinasiens ausgeführte Reise* adlı yayını da, 1911 tarihini doğrulamaktadır. Onun Ankara'dan da örnek toplamış olduğu kesin olmakla beraber, B4 Ankara örneği (vol.6:646) kaydında rastladığım 1914 tarihini tahkik etme imkanını henüz bulamadım. Andrasovszky'nin 1914 tarihli ve *Additamenta ad floram Galaticam et Lycaonicam* adlı yayını, Ankara örneklerinin varlığına ikinci bir delildir. Acaba 1914 tarihinde bir yanlışlık var mıdır? Bu husus araştırılmalıdır.

Konya örnekleri arasında, Andrasovszky'nin bir tipörneği vardır. Bu tipörneği J.Bornmüller (1862–1948) teşhis etmiş, ona Andrasovszky'nin adını vermiş ve yeni türü 1915'te *Magyar Botanikai Lapok* adlı dergide yayımlamıştır:

vol. 3:217 *Astragalus andrasovszkyi* Bornm. – C4 Konya:Karabagh Yaila, 17.v.1911, Andrasovszky 442.

Flora of Turkey'de, Andrasovszky'nin örneklerinin hiçbirinin kaydında, hatta tipörnek kaydında bile, örneğin hangi herbaryumda saklı bulunduğu belirtilmemiştir. Ancak Lanjouw et Stafleu (1954. s.37), onun Anadolu örneklerinin BP'de (Budapeşte, Macaristan Tabiat Tarihi Müzesi Herbaryumu) saklı bulunduğunu, bu herbaryumda onun Anadolu örneklerinin sayısının 550 ve örnek toplama tarihinin 1911 olduğunu kaydetmiştir.

Franz Fleischer

Franz Fleischer (1801–1878), Alman eczacı, hekim ve bitki toplayıcısıdır. 1827 yılında İzmir'den önemli miktarda örnek toplamıştır.

F.Fleischer 1801 yılında Lausick'te (Leipzig yakını, Almanya) doğmuş, önce eczacılık, sonra tıp okumuş, *Unio Itineraria* adlı şirketin hesabına, toplayıcı olarak Avrupa'nın çeşitli yörelerinden bitki örnekleri toplamış, 1827'de İzmir'e gelmiş ve bu yöreden de zengin bir koleksiyonla yurduna dönmüştür. Daha sonra, bir müddet İsviçre'de doğa bilimi öğretmenliği yapmış ve 1840'tan itibaren Hohenheim'da (Stuttgart'ın güney yöresi) profesör olmuştur. 1878'de Hohenheim'da ölmüştür (Lasègue 1845, s.109; Boissier 1867, s.XVII; Wagenitz 1982, s.54).

Unio Itineraria, Almanya'da Esslingen'de, E.G.Steudel (1783–1856) ve C.F.Hochsteller (1787–1860) adlı iki botanistin girişimiyle, Würtemberg kralının himayesi altında, 1825'te kurulmuş olan, bilimsel amaçlı bir şirkettir. Amacı gönüllü toplayıcıları, doğa bilimi bakımından henüz araştırılmamış yörelere göndermek, bu yörelerden başlıca bitki örnekleri toplamak, gelen koleksiyonları düzenledikten sonra, onları ilgilenen veya sipariş vermiş olan araştırmacılara ve herbaryumlara, ücret karşılığında dağıtmaktır (Lasègue 1845, s. 109).

Flora of Turkey'in 11 cildi (1965–2000) içinde yer alan örnek kayıtları tarandığında, bu eserde F.Fleischer'in 119 örneğinin kayıtlı olduğunu, hepsinin B1 İzmir'den toplanmış ve hepsinin numarasız olduğu görülür. Örnekler numarasız olduğuna göre, Fleischer'in İzmir gezisinden tahminen ne miktarda örnek temin ettiği hakkında bir fikir elde etmek imkanı olmamıştır. Örneklerin bir kısmı tarihsizdir. Bir kısmında ise ay adı da yazılıdır. Tarihli kayıtlardan, Fleischer'in İzmir'den Ocak–Eylül ayları arasında örnek toplamış olduğu anlaşılmaktadır.

Gene *Flora of Turkey*'e göre, Fleischer B1 İZmir'den 7 tipörnek toplamıştır. Adları aşağıda listelenmiştir.

vol. 1:186 *Ranunculus isthmicus* Boiss. subsp. *tenuifolius* (Stev.) Davis

1:378 *Alyssum smyrnaeum* Meyer

vol. 2:350 *Tamarix smyrnensis* Bunge

vol. 8:278 *Hyacinthella lineata* (Steudel) Chouard

8:296 *Fritillaria fleischeriana* Steudel et Hochst. ex Schultes et Schultes

8:416 *Crocus fleischeri* Gay

vol. 9:384 *Alopecurus myosuroides* Hudson var. *tonsus* (Blanche ex Boiss.) R.Mill

Bu tiprnekler arasında 2 soğanlı bitki türü, onun adını taşımaktadır: *Fritillaria fleischeriana* (Liliaceae) ve *Crocus fleischeri* (Iridaceae). Tiprnekler şu herbaryumlarda saklıdır: BM (British Museum, Londra), CGE (Cambridge), E (Edinburgh), G (Cenevre), K (Kew), M (Munich), P (Paris), PRC (Prag Üniversitesi), W (Viyana Tabiat Tarihi Müzesi). Fleischer'in GOET'de (Göttingen) de İZmir rnekleri vardır (Wagenitz 1982, s.54).

Les Frères des Écoles Chrétiennes

Les Frères des Écoles Chrétiennes, Hıristiyan Okulları Frerleri (Biraderleri) anlamına gelir. Frerler, bu okulların öğretmenleridir. P.H.Davis'in *Flora of Turkey* adlı eserinde (1965–2000) adı geçen toplayıcılar arasında, 1900l yılların başlarında Ankara'dan bitki örnekleri toplamış olan bir frerler grubu vardır. Bu grubun adı *Flora*'da çoğunlukla Frères E.C. şeklinde kısaltılmış olarak yazılıdır (rneđin vol.1:286). Başka rnek kayıtlarında, Frères des E.C. (vol.1:458) veya Frères de E.C. (vol.1:209) şeklindeki kısaltmalara rastlıyoruz. Bir tipörnek kaydında (vol.6:651), toplayıcıların adı Frères de l'École Chrétienne şeklinde tam olarak yazılmıştır.

Flora of Turkey'in 11 cildini taradığımızda, bu eser içinde, Frerler tarafından toplanmış 46 örnek kaydına rastladık. Örneklerin büyük çoğunluğu A4 ve B4 Ankara kökenlidir. Ancak bir örnek (vol.7:107) B5 Ankara'dandır. Ankara rnekleri 1906–1909 yılları arasında, Nisan–Ağustos ayları boyunca toplanmıştır. Ankara örneklerine ilaveten, *Flora*'da Kuzey Kapadokya'dan toplanmış bir İç Anadolu rneği (vol.1:300) ile A6 Tokat'tan toplanmış ikinci bir İç Anadolu rneği (vol.3:138) kayıtlıdır. Anadolu dışı olarak, Frerler tarafından 1910 yılında Sakız adasından toplanmış 2 rnek *Flora*'ya girmiştir (vol.4:457 ve vol.7:595). Örneklerin ancak 15'i numaralıdır. Ankara örneklerindeki en yüksek örnek numarası 730 olduğuna göre (vol.7:596), Frerlerin Ankara'dan 750 civarında örnek toplamış olduklarını düşünebiliriz. Ankara örneklerinden biri bir tipörnek tir:

vol. 6:651 *Chaenorhinum minus* (L.) Lange subsp. *anatolicum* Davis --- A4 Ankara: Baghloum, N. of Ankara, 15.viii.1907, Frères de l'École Chrétienne 413 (holo. G!).

Bu tipörnek kaydından anlaşılacağı üzere, Frerlerin G'de, yani Cenevre'deki Conservatoire Botanique'de saklı bulunan örnekleri vardır. Gene *Flora*'da rastladığımız, biri A4 Ankara'dan (vol.7:597), diğeri Sakız adasından (vol.7:594) toplanmış olan iki örneğin kaydında, bu örneklerin Hb. Azn.'da saklı olduğunu görüyoruz. Hb.Azn., G.V.Aznavur'un herbaryumu demektir ve halen G içinde saklıdır. Bu veriler Frerlerin, İstanbul florası üzerindeki çalışmaları ile tanınmış olan G.V. Aznavur (1861–1920) ile temas etmiş ve ona örnek vermiş olduklarına işaret ettiği gibi, koleksiyonlarının G'de saklı bulunabileceği düşüncesini de ortaya koymaktadır. Gerek bu husus, gerekse G'den başka bir herbaryumda veya herbaryumlarda da Frerlerin topladığı örneklerin bulunup bulunmadığı araştırılmalıdır.

Les Écoles Chrétiennes adını taşıyan okullar acaba ne tip okullardır? 1906–1909 yıllarında Ankara'dan bitki örnekleri toplamış olan Frerler kimlerdir ve ne maksatla Ankara'ya gelmişlerdir? Bu sorulara yanıt bulabilmek için, ilk olarak *Larousse du XXe siècle*'e başvurduğum (Larousse 1930). İkinci bir kaynak olarak ta, Ange Michel'in *Les Frères des Écoles Chrétiennes en Turquie (1841-2003)* adlı kitabını inceledim (Michel 2004). Bu kaynaklardan öğrendiğime göre, Les Frères des Écoles Chrétiennes enstitüsü, 1680 yılında Fransa'da Reims şehrinde, ilahiyat doktoru rahip J.-B. La Salle tarafından, öncelikli olarak esnaf çocuklarına ve fakir çocuklara dini ve sivil eğitim vermek amacıyla kurulmuştur. 1789 Fransız İhtilali sırasında bine yakın üyesi ve 121 okulu vardı. 1808'de yeni kurulan üniversite ile birlikte Fransız Devleti de onları resmen ve yasal olarak tanıdı. Fransa dışındaki birçok ülkede, Osmanlı İmparatorluğu'nda da, Anadolu'nun başlıca şehirlerinde okulları vardı. 1904'ten itibaren, bir papaz teşkilatının eğitim yapmasının uygun olmadığı görüşü belirdi. Zamanla okullar devlet kontrolü altına alındı. İstanbul'dakiler 1987–88 yıllarından itibaren laikleşti, erkek öğrenci yanında kız öğrencileri de kabul ettiler ve Fransızca eğitim veren liseler oldular (Bu okullar arasında bulunan Saint-Benoît Fransız Lisesi, Saint-Joseph Fransız Lisesi ve Saint-Michel Fransız Lisesi'nin tarihçeleri için, bkz. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 5, İstanbul).

A. Michel, Osmanlı döneminde hangi Anadolu şehirlerinde ve Anadolu'ya komşu hangi yörelerde Hıristiyan Okulları (Écoles Chrétiennes) bulunduğunu bildirmiştir (Michel 2004): İstanbul, İzmir, Trabzon, Ankara, Uşak, Zonguldak, Erzurum, İskenderun, Sakız adası, Selanik, Rodos adası. Gene Michel, Ankara'da 1907–1910 yıllarında ve 1912 yılında, bu tip iki okulun bulunduğunu yazmıştır. Bu bilgi, 1906–1909 yılları arasında Ankara'dan bitki örnekleri toplamış olan Frerlerin, Ankara'daki okulların Frerleri olabileceğini düşündürmektedir. Frerlerin tek tipörneklerinin kaydında

(vol.6:651), toplayıcılar adının Frères de l'École Chrétienne şeklinde, okul adının tekil olarak yazılmış olması da, bize aynı fikri ima etmektedir. Doğrulan bir belgenin bulunması en emin yol olacaktır.

Hans Helbaek

Hans Helbaek (1907–1981), Danimarkalı bir arkeobotanisttir. Antik harabelerden çıkarılan bitkisel kökenli kalıntıları inceleyen bir araştırmacıdır. Konya ilindeki Çatalhöyük harabelerini gezmiş, buradan çıkarılmış olan tahıl kalıntılarında örnekler temin etmiş, onları teşhis etmiş ve bu konuda yayın yapmıştır. Arkeobotanik incelemeleri dışında, yöreden bitki örnekleri toplamıştır.

P.H.Davis'in *Flora of Turkey* adlı eserinin 9 cildi (1965–2000) içinde, onun 148 örneğinin kaydı yer almıştır. Bu örnekler 3 yerden toplamıştır: C4 Konya: Konya Çumra arası, Küçükköy (143 örnek); C3 Burdur: Hacılar (1 örnek) ve C4 İçel: Mut, Alahan (4 örnek).

Çatalhöyük, Konya'nın Çumra ilçesine bağlı olan Küçükköy'ün yakınında, M.Ö. 7000 yıllarına ait antik bir yerleşme merkezidir. 1958–1963 yılları arasında J.Mellaart'ın başkanlığı altında kazılmıştır. Zengin ve iyi korunmuş karbonize hububat taneleri kalıntıları ve duvarları süsleyen renkli resimleri ile ünlüdür (Mellaart 1999). Hacılar, Burdur'un güneybatısında antik bir höyüktür. 1959–1960 yıllarında gene J.Mellaart'ın başkanlığında kazılmıştır. Çatalhöyük kadar eskidir. Alahan veya Alacahan, bir Bizans bazilikasıdır. J.Mellaart (1925–2012), Ankara'da İngiliz Arkeoloji Enstitüsü'ne bağlı bir arkeologdur. 1951'den itibaren Anadolu'da kazı yapmış, İstanbul Üniversitesi'nde Anadolu prehistoryası konusunda ders vermiştir.

Flora of Turkey'de kaydı geöen Helbaek örneklerinin hepsi numaralıdır. En düşük örnek numarası 2350 (vol.1:486) ve en yüksek numara 2717'dir (vol.6:225). Bu kayıtlara göre, Helbaek'in Anadolu örneklerinin sayısı 400'e yakındır diyebiliriz. Örneklerin hepsinde, örneğın toplandığı yer ve bu yerin yüksekliği kayıtlıdır. Fakat hiçbirinde tarih yoktur. Helbaek'in kendisi de, 1964 tarihli yayınında Anadolu'da 5 ay kadar çalıştığını yazmış olmakla beraber, Anadolu'ya hangi yıl gelmiş olduğunu açıklamamıştır. Belki de birkaç kere gelmiş olabilir.

Helbaek bir tipörnek toplamıştır. Bu örnek E'de (Edinburgh) saklıdır. Orijinal koleksiyonunun nerede saklı bulunduğu hakkında henüz bir kayıt bulamadım. Cullen et al. (1967), Helbaek'in Anadolu'dan 1962'de bitki örnekleri topladığını ve örneklerinin E'de ve Hb. Helbaek'te (Helbaek'in kişisel herbaryumu) saklı bulunduğunu kaydetmiştir. Tipörneğın kaydı aşağıdaki gibidir:

vol. 5:807 *Taraxacum leucochlorum* van Soest --- C4 Konya: Konya to Çumra, Küçükköy, cultivated land, 980 m, Helbaek 2496 (holo.E!).

Çatalhöyük'teki (Konya) tahıl kalıntıları dışında, Helbaek Beycesultan'dan (Denizli) ve Hacılar'dan (Burdur) çıkarılan mahsul kalıntılarını da incelemiş ve inceleme sonuçlarını 1960–1970 yılları arasında 3 makale içinde yayımlamıştır (Demiriz 1993, s. 228-229; Kit Tan 1985, s.245 ve 254):

“Late Bronze age and Byzantine crops at Beycesultan in Anatolia,” *Anatolian Studies* 11:77-97 (1961).

“First impression of the Çatal Höyük plant husbandry,” *Anatolian Studies* 14:121-123 (1964).

“The plant husbandry of Hacılar. A study of cultivation and domestication,” in Mellart, J., *Excavation in Hacilar I*: 189-244 (1970).

Friedrich Hermann

Friedrich Hermann (1873–1967), Alman botanisttir. 1927 yılının Temmuz ayında, Trakya'daki Istranca dağlarından bitki örnekleri toplamış ve araştırma sonuçlarını yayımlamıştır.

Die Pflanzendecke des Strandsha-Gebirges adlı yayımından öğrendiğimize göre Hermann, Istranca dağları (bugün Yıldız dağları) gezisini 30 Haziran – 22 Temmuz 1927 arasında yapmıştır (Hermann 1936). Araştırdığı, tarif ettiği, bitkilerini saptadığı yöreler başlıca şunlardır: Karadeniz sahilinde Çilingoz ve Midye (bugün Kıyıcak) arasındaki kumsal şerit, içteki kalkerli kuşak, kaya dipleri yığıntıları, iç bölgedeki ormanlar, Kıyıcak sahilindeki kalkerli kayalar, toprağı silisçe zengin olan yöreler, Çilingoz deresi vadisi, longos ormanları, kuru ormanlar, nemli ormanlar, Istranca dağlarının en yüksek noktası olan, 1031 m yükseklikteki Mahya dağı, ve nihayet Trakya ovası. Bütün bu yörelerden kaydetmiş olduğu bitki türlerinin sayısı, yayın sonundaki dizinden anlaşıldığı üzere, 960 civarındadır.

Flora of Turkey'i taradığımızda, bu eserde (1965–2000) F.Hermann'ın 70 kadar örneğinin kaydına rastladık. Bu örnekler Çilingoz, Midye, Soğucak, Pınarhisar, Istranca dağı, Mahya dağı, Vize, Saray, Tekirdağ, Tatarköy, Çerkezköy, İstanbul (vol.7:587) yörelerinden ve iki örnek te İstanbul'daki Belgrad ormanından (vol.6:514; vol.9:22) toplanmıştır. İki sintipe (vol.5:511) dayanarak Hermann, 1931'de yeni bir tür betimlemiştir: *Centaurea hermannii* F. Hermann. Bu yeni türün *Flora of Turkey*'deki kaydı aşağıdaki gibidir. Bu kayıta adı geçen Strandsha'nın bugünkü adı Binkılıç'tır.

vol. 5:511 *Centaurea hermannii* F.Hermann --- A2(E) İstanbul: Thracia orientalis turcica, mons Strandsha, ad marginem querceti apud vicum Tchilingos (Çilingoz) et inter Tscherkess-köj et vicum Strandsha, 29.vi. & 5.vii.1927, F.Hermann (GAT! fragment B!).

Hermann, Istranca dağları gezisini Alman botanist J.Mattfeld (1895-1951) eşliğinde yapmıştır (Hermann 1936). Mattfeld'in bu dağlara gelmiş olduğunu, *Flora of Turkey*'de kayıtlı olan tarihsiz, fakat numaralı şu örneği kanıtlamaktadır: *Pyrus bulgarica* Kuthath. et Sachok., A2(A) İstanbul: Çiftli Çilingoz, Mattfeld 3544. *P.bulgaricus*, 1967'de betimlenmiş yeni bir türdür. Tipörneği Bulgaristan'dan toplanmış olup, Türkiye'de Trakya bölgesinde yetiştiği kayıtlıdır (vol.4:166). Çiftli Çilingoz ifadesinin Çilingoz Çiftliği anlamına gelebileceğini düşünüyorum. Zira T.Baytop (1920-2002), basılmamış bir kitabının müsveddelerinde, Çilingoz'da bugün var olmayan bir Alman çiftliğinden bahsetmiştir (T.Baytop arşivi). Durum tahkik edilmelidir.

Yukarıda kaydettiğimiz iki tipörnek kaydı, F.Hermann'ın örneklerinin Almanya'da Gatersleben herbaryumunda (GAT) ve Berlin Botanik Bahçesi ve Müzesi herbaryumunda (B) korunduğunu göstermektedir. Holmgren et al. (1990, s.133) de, onun koleksiyonunun GAT'de saklı bulunduğunu kaydetmiştir.

Hermann bilimsel yayın yapmıştır. A.Strid onun, 1929-1941 yılları arasında yayımlanmış 16 makalesini listelemiştir (Strid 2006, s.219-220). H.Demiriz, Türkiye florası ile ilgili olan 7 yayını tanıtmıştır (Demiriz 1993, s.232-233). Üçü doğrudan doğruya Türkiye'nin Trakya bölgesi, Istranca yöresi ve Istranca dağları ile ilgilidir (Hermann 1932, 1936, 1937).

Alfred Huet du Pavillon

Alfred Huet du Pavillon (1829-1907), Fransız asıllı, Cenevre'ye yerleşmiş, bitki toplayıcısı bir botanisttir. 1853 yılında Doğu Anadolu'ya gelmiş, Erzurum ve yakınlarından çok sayıda örnek toplamıştır.

A.Huet du Pavillon eğitimini Cenevre'de görmüş, İsviçre'nin tanınmış botanik hocalarından Alphonse de Candolle'un (1806-1898) öğrencisi olmuş, 1851-1852'de onun herbaryumunda kurator olarak çalışmıştır. 1852-1856 arasında, yoğun bir şekilde Cezayir, Güney Fransa, Pireneler, Sicilya, Sardinya, İtalya, İsviçre ve Doğu Anadolu'da Erzurum ve yakınlarından örnek toplamıştır. Bitki toplama işlerine zaman zaman büyük kardeşi Edouard (1819-1903) da katılmıştır. 1856'dan sonra botanik ile ilişkisini kesmiş, prenslerin yanında sekreterlik yapmıştır. Avusturya'da Frohsdorf'da vefat etmiştir (Wagenitz 1982, s.79; Lanjouw et Stafleu 1957, s.290; Baytop,T. arşivi, s.133).

A.Huet du Pavillon'un Türkiye bitkileri koleksiyonu hakkında bilgi edinmek için, onun, P.H.Davis'in *Flora of Turkey* adlı eserinde yer alan örnek kayıtlarını gözden geçirdik. Bu eserin 9 cildi (1965-1985) içinde onun 230 kadar örneğinin kaydına rastladık. Örneklerin büyük çoğunluğu Erzurum ilinden toplanmış olmakla beraber, Erzincan, Gümüşhane, Kars, Trabzon gibi komşu illerden toplanmış olanlar da vardır. A. Huet, Erzurum'da İngiliz

Konsolosluğunda görevli olan J. Zohrab ile birlikte de örnek toplamıştır; vol.8:298'de yer alan bir örnek kaydı, bu hususu kanıtlamaktadır.

Örneklerinin hepsi numaralıdır. Bu nedenle *Flora of Turkey*'e dayanarak, onun Anadolu koleksiyonunda ne miktar örnek bulunduğunu tahmin etmek mümkün olmamıştır. Kayıtların bir kısmında örneğin toplandığı yerin yüksekliği veya örneğin toplandığı tarih açıklanmış, bir kısmında hiçbiri bildirilmemiştir. Tarih varsa, ya kısaca 1853 olarak yazılmış veya ay adı da eklenmiştir. Tarihli kayıtlardan, toplamanın Mayıs–Ağustos ayları arasında yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. Bir örnek kaydında 1843 (vol.3:319), bir diğerinde 1883 (vol.5:438), bir diğerinde 1856 (vol.1:383), bir başkasında 1862 (vol.1:382) gibi değişik yıllar gördük. Bu değişik yılları dizgi hatası olarak kabul ediyoruz. Zira A. Huet'in Erzurum'a 1853'te geldiği kesin olarak bilinmektedir (Boissier 1867, s.XX; Lanjouw et Stafleu 1957, s.290; Wagenitz 1982, s.79, T.Baytop, arşivi, s.133).

A.Huet, Erzurum gezisinden zengin bir koleksiyonla Cenevre'ye dönmüştür. P.E.Boissier (1810-1885) *Flora Orientalis* adlı eserini hazırlarken, onun koleksiyonunu incelemiş (Boissier 1867, s. XX), bu sırada birçok yeni tür betimlemiş ve bu yeni türleri A. Huet ile birlikte yayımlamıştır. Kendi başına betimlediği hallerde, Boissier yeni adlarda epitet olarak onun adını kullanmıştır. *Flora of Turkey*'de kayıtlı olan ve A.Huet tarafından toplanmış tipörneklerin 11'inin adında Huet'in adını buluyoruz: *huetii* “Huet'in” anlamına, *huetianum* ise “Huet ile ilgili” anlamına gelmektedir.

Boissier'nin yeni olarak betimlediği türler arasında, bugün eşanlamlığa indirilmiş olanlar vardır. *Flora of Turkey*'in kabul ettiği, A.Huet'in tipörneklerinin sayısı, tip, sintip ve lektotip olarak, 67 kadardır. Bu örnekler sayesinde A.Huet, Türkiye florasına 63 yeni takson ilave etmiştir. Tipörnekler BM (British Museum), FI (Floransa), G (Cenevre), GH (Cambridge, U.S.A.), GOET (Göttingen), JE (Jena), K (Kew), OXF (Oxford), W (Viyana Tabiat Tarihi Müzesi), WU (Viyana Üniversitesi)'ne dağılmıştır. Lanjouw et Stafleu'ye göre (1957, s.290), B (Berlin), BP (Budapeşte), CN (Caen), GE (Cenova), L (Leiden), LE (Leningrad), P (Paris)'te de, A.Huet'in Anadolu örnekleri vardır. Gene Lanjouw et Stafleu'ye göre (1957, s.290), A. Huet'in Kew'deki 1853 Anadolu örneklerinin sayısı 550 kadardır. Orijinal koleksiyonu G'dedir.

E.Boissier, Umbelliferae familyasından olan ve Yunanistan'dan toplanmış bulunan bir örneğe istinaden kurduğu yeni bir cinse 1856'da A.Huet'in adını vermiştir: *Huetia* Boiss. Türkiye'de bugüne kadar B1, B2, C2 ve C3 karelerinden kayıtlı olan bir *Huetia* türünün bir alttürü yetişmektedir: *Huetia cynapioides* (Guss.) P.W.Ball subsp. *macrocarpa* (Boiss. et Spruner) P.W.Ball (vol.4:350).

John Kirk

Sir John Kirk (1832-1922), doğa düşkünü, bitki toplayıcısı bir İngiliz hekimdir. Kırım Savaşı sırasında, henüz genç bir hekim iken, İngiliz Devleti'nin Erenköy'de (Çanakkale) kurduğu Askeri Hastane'de görev almış, 1855-1856 yıllarında bu yöreden bitki örnekleri toplamıştır.

John Kirk, 18 Aralık 1832'de Barry'de (Güney İngiltere) doğdu. Edinburgh'da tıp okudu, 1854'de mezun oldu. Genç bir hekim olarak, 1854-1855 Kırım Savaşı'nda, İngiliz Devleti'nin Çanakkale'de Erenköy mevkiinde inşa ettiği askeri hastanede görev aldı. Burada 1855-1856 yıllarında bitki örnekleri topladı. Koleksiyonunu İngiltere'ye Kew herbaryumuna (K) yolladı. Çanakkale'den sonra Kirk, Afrika'daki Viktorya şelalesinin tanınmış kaşifi David Livingstone'un (1813-1872) düzenlediği 1859-1863 Zambesia gezisine, botanist ve hekim olarak katıldı. Bundan sonra, Doğu Afrika'ya bağlanarak, bu bölgede idarecilik, mümessillik, konsolosluk gibi siyasi görevler yüklendi. Kilimanjaro, Malowi, Mozambique, Rhodesia, Seychelles, Somali, Zambia, Zanzibar gibi birçok yörelerden bitki örneği topladı ve Doğu Afrika'dan oluşturduğu koleksiyonla ün yaptı.15 Ocak 1922'de Sevenoaks'da (Kent, Güney İngiltere) vefat etti. Tropikal Afrika'dan topladığı, Simarubaceae familyasından bir türe istinaden, onun adı yeni bir cinse verildi: *Kirkia* Oliver. (Chaudhri et al. 1972, s.363; Sheperd 1991; Desmond 1977, s.361; Ind.Kew. 1875).

P.H.Davis'in *Flora of Turkey* adlı eserinin 9 cildinde (1965-1985) yer alan Kirk'ün örneklerinin kayıtları incelendiğinde, sayısı 97'yi bulan bu örneklerin hepsinin numarasız olduğu görülür. Bu nedenle Kirk'ün Çanakkale koleksiyonunda ne miktarda örnek bulunduğu hakkında *Flora of Turkey* tahmini bile olsa herhangi bir bilgi verememektedir. Örneklerin bir kısmı tarihli, bir kısmı tarihsizdir. Örneklerin büyük çoğunluğu, Çanakkale'deki Erenköy yöresinden toplanmıştır. Erenköy örnekleri, tarih olarak Eylül 1855 ayı ile Mart-Ağustos 1856 arasındaki ayları taşır. Beş adet Kaz dağı (Balıkesir) örneği Nisan 1856 tarihlidir (vol.1:528; vol.2:88 ve 241; vol.8: 259 ve 527). İlaveten Çanakkale'nin çeşitli yörelerinden (Gavurhisar, Kumkale, Pınarhisar, Kepiz gibi) toplanmış tarihsiz 5 örnek vardır. Haziran 1855 tarihini taşıyan 6 Uludağ (Bursa) örneği (vol.4:121 ve 238; vol.5:70; vol.6:98 ve 144; vol.7:542) ile sadece 1855 tarihini taşıyan bir Uludağ (Bursa) örneğinin (vol.9:153) kayıtları, Kirk'ün Bursa ve Uludağ'da gezdiğine bir delildir. Bazı örnek kayıtlarında gördüğümüz 1886 yılı yanlış kaydedilmiş bir tarihtir. Aslında 1856 olmalıdır. Zira 1886'da Kirk, Doğu Afrika'dadır (Desmond 1977, s.361). Sonuç olarak diyebiliriz ki, *Flora of Turkey*'deki örnek kayıtlarına göre, Kirk Çanakkale ilinden ve bu ilin başlıca Erenköy yöresinden Eylül 1855'ten itibaren Ağustos 1856'ya kadar örnek toplamış, Nisan 1856'da Kaz dağı'na (Balıkesir) ve daha

evvel Haziran 1855'te Uludağ'a (Bursa) çıkmıştır. Ne miktarda örnek toplamış olduğu, herhalde koleksiyonunun saklı bulunduğu E (Edinburgh) ve K (Kew)' da yapılacak bir araştırma sonucu anlaşılacaktır.

Kirk, Kaz dağı'ndan bir tipörnek toplamış ve onu 1858'de yayımlamıştır: vol. 8:259 *Muscari latifolium* Kirk --- B1 Balıkesir/Çanakkale, mt Ida, above Avjilar, near source of Scamander river, iv.1856, Armitage, Kirk et Playne (holo. E!).

Johann Nemetz

Johann Nemetz (1867-1938), Avusturyalı bir öğretmendir. 1894-1897 yılları arasında İstanbul'da görevli olduğu sırada, İstanbul'dan ve Uludağ'dan (Bursa) bitki örnekleri toplamıştır.

J.Nemetz, 1882'de İstanbul'da öğretime başlamış olan Avusturya Okulu'nda (bugün Sankt Georg Avusturya Lisesi) öğretmenlik yapmış, 1897'de Avusturya'ya döndüğünde, orada öğretmenliğe devam etmiş, sonra Viyana'da resmi bir okulun direktörü olmuştur. Viyana'da ölmüştür. 972 örnek taşıyan koleksiyonu Viyana Üniversitesi Botanik Enstitüsü herbaryumda (WU) saklıdır. G (Cenevre), GZU (Graz), M (Munich)'te de örnekleri vardır. GZU'da 800 kadar örneğinin saklı bulunduğu bilinmektedir. Koleksiyonundaki Kriptogam örnekleri, K.Fritsch (1864-1934) tarafından incelenmiş ve yayımlanmıştır (Fritsch 1899). K.H.Rechinger fil. (1906-1998) de, İstanbul bitkilerinin listesini hazırlarken, Nemetz'in topladığı Fanerogam örneklerini incelemiştir. (Speta 1994, s.14-15; Vegter 1983, s.587; Rechinger fil.1938, s.1).

Flora of Turkey'in ciltlerini (1965-2000) taradığımızda, Nemetz'in 47 gibi az sayıda örnek kaydının bu eserde yer aldığını gördük. Örneklerin büyük çoğunluğu İstanbul'dan toplanmıştır. Hepsi numarasızdır. Ancak bir örnek '178 bis' kaydını taşımaktadır (vol.1:361). Tarih, hemen her örnekte, gün, ay ve yıl verilerek yazılıdır. Örneklerin toplanması 1895, 1896 ve 1897 yıllarında yapılmıştır. İki örnek (vol.6:170 ve 714), Nemetz'in Uludağ'a (Bursa) Mayıs 1895 sonunda gittiğini kanıtlamaktadır. Tarihsiz bir örnek (vol.9:599), onun Edirne'ye de gittiğine işaret etmektedir.

Franz Elfried Wimmer

Franz Elfried Wimmer (1881-1961), Avusturyalı bir rahip ve botanisttir. 1905-1910 yılları arasında İstanbul'da görevli iken, bu yöreden bitki örnekleri toplamıştır.

F.E.Wimmer Viyana ve Graz'da öğrenimini gördükten sonra, İstanbul'da Avusturya Okulu'nda (bugün Sankt Georg Avusturya Lisesi) öğretmenliğe başlamış, bu esnada İstanbul'dan, başlıca Boğaziçi yörelerinden bitki örnekleri toplamıştır. 1907'de rahip olmuş, rahiplik yapmış ve botanikle uğraşmıştır. Viyana'da ölmüştür. İstanbul koleksiyonu W (Viyana Tabiat Tarihi

Müzesi)'dedir ve 400 kadar örnek içerir. K.H.Rechinger fil. (1906-1998), İstanbul bitkileri listesini hazırlarken, onun koleksiyonunu da incelemiştir. (Speta 1994, s.15; Vegter 1998, s.1170; Rechinger fil.1938, s.2).

Flora of Turkey adlı eserin (1965-2000) içinde, Wimmer'in 12 gibi çok düşük sayıda örneği kayıtlıdır. Hepsini İstanbul'dan toplanmıştır. Tarihli örnekler 1907, 1908 ve 1909 yıllarını taşımaktadır. Çoğu numaralıdır ve en yüksek numara 333'tür (vol.7:297). Bu numara, Wimmer'in İstanbul koleksiyonunda 400'e yakın bitki örneği bulunduğunu ima etmektedir.

Emmerich Zederbauer

Emmerich Zederbauer (1877–1950), Avusturyalı bir botanisttir. 1902 yılında Erciyas dağı'ndan (Kayseri) bitki örnekleri toplamış ve araştırma sonuçlarını yayımlamıştır.

E.Zederbauer Viyana Üniversitesi'nde okumuş, Prof.Dr.Wettstein'in (1863–1931) asistanlığını yapmış, 1912'de Hochschule für Bodenkultur'da (Yüksek Ziraat Okulu) doçent, 1921'de aynı okulda Meyva ve Bahçecilik profesörü, 1934–1938'de rektör olmuştur. Viyana'da vefat etmiştir. (Speta 1994, s.15).

Flora of Turkey'in 9 cildi (1965–1985) içinde Zederbauer'in 130 kadar Anadolu örneğinin kayıtlarına rastladık. Bunların büyük kısmında Zederbauer tek başına toplayıcıdır. Az bir kısmını Penther ile birlikte toplamıştır. Örneklerin hemen hepsi B5 Kayseri: Erciyaş dağı kaydını taşır. Kayseri örnekleri dışında, B3, B4, C3 ve C4 Konya örneklerinin ve B5, C5 Niğde ile B5 Kırşehir örneklerinin bulunuşu, Zederbauer'ın Orta Anadolu'da, Kayseri dışında birkaç ilde de gezmiş olduğunu açıklamaktadır. Örnek kayıtlarında genellikle tarih ve yükseklik verilmiştir. Fakat bir Erciyas dağı örneği (vol.6:278) dışında, hepsi numaralıdır. Bu örneğin numarası 767'dir. Bu veriye dayanarak, Zederbauer'ın Anadolu koleksiyonunda 800'den fazla örnek bulunabileceğini düşünüyoruz. Nitekim Vegter (1988, s.1205) Zederbauer'in W'de 817 örneğinin ve WU'da yaklaşık 700 örneğinin saklı bulunduğunu kaydetmiştir. Bir tipörnek kaydına göre (vol.6:278) Zederbauer'ın, W ve WU dışında, M'de (Munich) de örnekleri vardır. Gene *Flora of Turkey*'deki tarih taşıyan örnek kayıtlarına göre, Zederbauer Erciyaş dağı'ndan 1902 yılının Mayıs, Haziran ve Temmuz aylarında örnek toplamıştır. Yöreye A.Penther ile birlikte gelmiştir. Araştırma sonuçlarını 1903–1908 yılları arasında, A. Penther yalnız başına veya Zederbauer ile birlikte 5 makale içinde yayımlamıştır. (Speta 1994, s.68).

Arnold Penther (1865–1931), Avusturyalı bir zoologdur. Viyana Üniversitesi'nde okumuş, 1898'de zooloji dalından mezun olmuştur. Viyana Tabiat Tarihi Müzesi'nde önce asistan, sonra kurator olarak çalışmış ve sonra danışman olmuştur. (Speta 1994, s.15; Vegter 1982, s.665).

Flora of Turkey'e dayanarak aşağıda derlediğimiz tipörnekler listesine göre, Zederbauer 1902 Anadolu gezisinde 17 yeni taksonun tipörneklerini toplamıştır. Üçü Konya ilinden (vol.1:468; vol.3:179; vol.5:240), diğerlerinin hepsi Kayseri: Erciyas dağı'ndandır. İki tipörnekte (vol.6:19; vol.9:347), toplayıcı Penther et Zederbauer'dir. Tipörneklerin altısının adı Zederbauer'e ithaf edilmiştir: *zederbaueri* epiteti (niteleyicisi), 'Zederbauer'in' anlamına gelmektedir.

- vol. 1:468 *Erysimum lycaonicum* (Hand.-Mazz.) Hub.-Mor. --- C4 Konya
vol. 2:113 *Dianthus zederbaueri* Vierh.
vol. 3:168 *Astragalus kristii* Sirj.
3:179 *Astragalus zederbaueri* Stadlmann --- B4 Konya
vol. 5:126 *Erigeron zederbaueri* Vierh.
5:240 *Achillea aleppica* DC. subsp. *zederbaueri* (Hayek) Hub.-Mor. --- C4 Konya
5:638 *Scorzonera hieracifolia* Hayek
5:721 *Hieraceum argaeum* (Zahn) Sell et West --- (2 sintip)
5:807 *Taraxacum pseudonigricans* Hand.-Mazz.
vol. 6:19 *Campanula glomerata* L. subsp. *hispida* (Witasek) Hayek --- colls. Penther et Zederbauer
6:278 *Myosotis diminuta* Grau ex H.Riedl
6:710 *Veronica pusilla* Kotschy var. *erciyasdagi* (M.A.Fischer) M.A.Fischer
vol. 9:347 *Apera intermedia* Hackel apud Zederbauer --- colls. Penther et Zederbauer. (2 sintip)
9:415 *Festuca woronowii* Hackel subsp. *argaea* Markg.-Dannenb.
9:418 *Festuca cappadocica* (Hackel) Markg.-Dannenb.
9:423 *Festuca cratericola* Markg.-Dannenb.
9:434 *Festuca callieri* (Hackel ex St.Yves) F. Markgraf apud Hayek subsp. *zederbaueri* Markg.-Dannenb.

Açıklama: Ange Michel'in *Les Frères des Écoles Chrétiennes en Turquie* adlı kitabından bana fotokopiler temin etmiş olan Prof.Dr. Feza Günergün'a teşekkür borçluyum.

Kaynaklar

- Baytop, A. 2010. "Plant collectors in Anatolia (Turkey)," *Phytologia Balcanica*, 16(2):187-213.
- Baytop, A. 2011. "Anadolu'dan bitki örnekleri toplamış olan arkeolog, antropolog ve diplomatlar," *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* (ed. F.Günergün), 13 (1): 81-100.
- Baytop, T. arşivi. *T.Baytop - Türkiye florasının tanınmasına katkıda bulunan araştırmacılar 1553-1965* adlı dosya, İstanbul, 1990.
- Boissier, E. 1867. *Flora Orientalis*, vol.1, Basileae.

- Chaudhri, M.N., Vegter, I.H., de Wal, C.M. 1972. *Index Herbariorum, Part II(3), Collectors*, Regnum Vegetabile vol.86, Utrecht.
- Cullen, J. et al. 1967. "Botanical collectors since 1888," in Davis, P.H. (ed.), *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, vol.2, s.1-8.
- Davis, P.H. (ed.). 1965-1985. *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, vols. 1-9, Edinburgh.
- Davis, P.H. et al. (eds.). 1988. *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, vol.10, First Supplement, Edinburgh.
- Demiriz, H. 1993. *An annotated Bibliography of Turkish Flora and Vegetation*, TÜBİTAK, Ankara, s.228-229 ve s.219-220.
- Desmond, R. 1977. *Dictionary of British and Irish Botanists and Horticulturists*, London.
- *Draft Index of Author Abbreviations compiled in the Herbarium Royal Botanic Gardens*, Kew, 1980.
- Fritsch, K. 1899. Beitrag zur Flora von Constantinopel, I. Kryptogamen, *Denkschr. Kaiserl. Akad. Wiss. Wien Math.-Naturwiss. Kl.*, 68: 219-250.
- Güner, A. et al. (eds.). 2000. *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, vol.11, Second Supplement, Edinburgh.
- Helbaek, H. 1964. "First impression of the Çatak Höyük plant husbandry," *Anatolian Studies XIV*: 121-123.
- Hermann, F. 1932. "Pflanzen aus Ost-Thrakien," *Izv. Bulg. Bot. Druz.* 5: 132-142.
- Hermann, F. 1936. "Die Pflanzendecke des Strandscha-Gebirges," *Repert. Spec. Nov. Regni Veg.*, Beihefte/Bd. 87.
- Hermann, F. 1937. "Ergänzungen und Berichtigungen zu meiner Arbeit: Die Pflanzendecke des Strandsha-Gebirges," *Repert. Spec. Nov. Regni Veg.* 42 (1-10): 103-110.
- Holmgren, P.K. et al. (eds.). 1990. *Index Herbariorum, Part 1. The Herbaria of the World*, eighth edition, New York.
- *Index Kewensis*. 1895, vol.2, s.7.
- Kadioğlu, S. 2002. "Halkalı Ziraat Mekteb-i Alisi Mecmuası üzerine bir inceleme," *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* (ed. F.Günergun), IV (1): 99-118.
- Lanjouw, J., Stafleu, P.A. 1957. *Index Herbariorum, Part II(2): Collectors*, Regnum Vegetabile vol. 9, Utrecht.
- *Larousse du XXe siècle*, tome troisième. 1930. 'Écoles chrétiennes (Frères des),' Paris, s.36.
- Lasègue, A. 1845. *Musée Botanique de M. Benjamin Delessert*, Paris.
- Mellaart, J. 1999. "Under the Volcano," *Cornucopia*, 19(4): 76-97.
- Michel, A. 2004. *Les Frères des Écoles Chrétiennes en Turquie (1841-2003)*, Les éditions Isis, İstanbul.

- Rechingher fil., K.H. 1938. "Enumeratio Florae Constantinopolitanae," *Feddes Repert., Beihefte*, Bd. XCVIII.
- Sheperd, J. 1991. *The Crimean Doctors, a History of the British Medical Sciences in the Crimean War*, vol. 2, Liverpool University Press, s. 642.
- Speta, F. 1994. "Österreichs Beitrag zur Erforschung der Flora der Türkei," *Stapfia* 34, Linz.
- Strid, A. 2006. *Flora hellenica bibliography*, second edition, Polish Academy of Sciences, Krakow, s. 219-220.
- Tan, Kit 1985. "Triticum L.," in P.H.Davis et al. (eds.), *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, vol.9, s.246 ve 254.
- Vegter, I.H. 1983. *Index Herbariorum, Part II (5): Collectors*, Regnum Vegetabile vol. 109, Utrecht.
- Vegter, I.H. 1988. *Index Herbariorum, Part II(7): Collectors*, Regnum Vegetabile vol. 117, Utrecht.
- Wagenitz, G. 1982. *Index Collectorum Principalium Herbarii Gottingensis*, Göttingen.

Plant collectors who have collected from a restricted area in Anatolia

Among the plant collectors cited in *Flora of Turkey* (1965–2000) and listed by Cullen et al. (1967), there are some who have visited only a restricted area of the country. The present article deals with some of them. The agronomist **Ali Rıza Ertem** (1887–1964), accompanied by **Ivan Vladimirovič Palibin** (1872–1949), the director of the Botanical Garden Leningrad, collected from Zonguldak in October 1918. **Josef Andrasovszky** (1889–1943) was in Konya in Spring and Summer 1911. His collection contains one type specimen. **Franz Fleischer** (1801–1878) herborized from January to September 1827 in Izmir and collected 7 type specimens. **Les Frères des Écoles Chrétiennes** collected from Ankara between 1906 and 1909 from April to August. They have one type specimen in their collection. **Hans Helbaek** (1907–1981), the archeobotanist, visited the antic ruins of Çatalhöyük (Konya) in 1962. He has got one type specimen. **Friedrich Hermann** (1873–1967) explored in July 1927 the mount Istranca in European Turkey. He collected the type specimen of a new *Centaurea* species and described it. **Alfred Huet du Pavillon** (1829–1907) visited in May-August 1853 the region of Erzurum and added 63 new taxa to the Turkish flora. E.Boissier named a new genus after him: *Huetia* Boiss. **John Kirk** (1832–1922), a doctor in the British Military Hospital at Erenköy (Çanakkale) during the Crimean War, collected from the region between September 1855 and August 1856. He has visited Uludağ (Bursa) in June 1855. He later became renown by his botanical and diplomatic activities in East Africa. His name has been given to a new genus: *Kirkia* Oliver. **Johann Nemetz** (1867–1938), during his stay in Istanbul between 1894 and 1897, collected from

the region and from Uludağ. **Franz Elfried Wimmer** (1877–1950), when living in Istanbul between 1905 and 1910, herborized in this area. **Emmerich Zederbauer** (1877–1950), accompanied by **Arnold Penther** (1865–1931), explored from May to July 1902 the mount Erciyas (Kayseri). His Anatolian collection counts 17 type specimens.

Keywords: Plant collectors, Turkish flora, history of botany, Ali Rıza Ertem, I.V.Palibin, J.Andrasovszky, F.Fleischer, Les Frères des Écoles Chrétienness, H.Helbaek, F.Hermann, A.Huet du Pavillon, J.Kirk, J.Nemetz, A.Penther, F.E.Wimmer, E.Zederbauer.

Anadolu'nun dar bir yöresinden örnek toplamış bitki toplayıcıları

Flora of Turkey'de (1965–2000) ve Cullen et al.'nin listesinde (1967) adı geçen bitki toplayıcıları arasında, Anadolu'nun dar bir yöresinden örnek toplamış olanlar da vardır. Bunlardan birkaçı bu makalede tanıtılmıştır. **Ali Rıza Ertem** (1887–1964) bir ziraatçidir ve Leningrad Botanik Bahçesi direktörü olan **Ivan Vladimirovič Palibin** (1872-1949) ile birlikte, Ekim 1918'de Zonguldak yöresinden örnek toplamıştır. **Josef Andrasovszky** (1889–1943), 1911 yılının ilkbahar ve yaz aylarında Konya bölgesinde gezmiştir. Koleksiyonunda bir tipörnek vardır. **Franz Fleischer** (1801–1878), Ocak-Eylül 1827 aylarında İzmir yöresini araştırmıştır. Örneklerinden 7'si tipörnektir. **Les Frères des Écoles Chrétienness** (Hıristiyan Okulları Frerleri), 1906–1909 yılları Nisan-Ağustos aylarında Ankara'dan toplamışlardır. Bir tipörnekleri vardır. **Hans Helbaek** (1907–1981), Konya ilindeki Çatalhöyük antik harabelerinden 1962'de örnek toplamıştır. Koleksiyonunda bir tipörnek vardır. **Friedrich Hermann** (1873–1967), 1927 yazında 3 hafta Istanca dağlarında dolaşmış, yeni bir *Centaurea* türü adlandırmıştır. **Alfred Huet du Pavillon** (1829–1907), 1853 yılının Mayıs-Ağustos aylarında, Erzurum ve yakınlarında araştırma yapmış, Türkiye florasına 63 yeni takson kazandırmıştır. E.Boissier, yeni bir cinse onun adını vermiştir: *Huetia* Boiss. **John Kirk** (1832–1922), 1855–1856 yıllarında, Çanakkale ilinin Erenköy mevkiinden örnek toplamıştır. Daha sonra Doğu Afrika florası ile ilgilenmiştir. Buradan topladığı yeni bir türe istinaden, adı yeni bir cinse verilmiştir: *Kirkia* Oliver. **Johann Nemetz** (1867–1938), 1894–1897 yıllarında İstanbul'dan ve Uludağ'dan (Bursa), **Franz Elfried Wimmer** (1877–1950) de, 1905–1910 yıllarında gene İstanbul'dan örnek toplamışlardır. **Emmerich Zederbauer** (1877–1950), Mayıs-Temmuz 1902'de, **Arnold Penther** (1865–1931) ile birlikte Erciyas dağı'nda (Kayseri) araştırma yapmıştır. Anadolu koleksiyonunda 17 tipörnek vardır.

Anahtar sözcükler: Bitki toplayıcıları, Türkiye florası, botanik tarihi, Ali Rıza Ertem, I.V.Palibin, J.Andrasovszky, F.Fleischer, Les Frères des Écoles Chrétienness, H.Helbaek, F.Hermann, A.Huet du Pavillon, J.Kirk, J.Nemetz, A.Penther, F.Wimmer, E.Zederbauer.